

Aurrez aurre. J. Zumalabe – M. Ugalde

In: Argia: *Euskal Kulturaren Urtekaria 1989*, Zeruko Argia, Lasarte, 1989.

MARTIN UGALDE.– Esan dezagun gure mundu honetan, natura ez den guztia kultura dela. Natura, gizonak egin aurkitu duen guztia da; lurra, mendiak, itsasoa, zuhaitzak; eta kultura; orokorrean, gizonak bere buruarekin eta eskuz naturarekin egin duen guztia da; etxeak, itsasoa gurutzatzeko untxiak, eta baita, noski, hizkuntza ere, sortzen duen guztia.

ARGIA.– *Kulturaz eta euskal kulturaz iharduteko, hemengo errealitatek abia gaitzke. Askotan aipatzen den bi komunitateen arazoa, nola ageri da zuen begien arauera?*

JOXEMIEL ZUMALABE.– Hemen, euskaldun ez diren denak ez dira etorkinak, euskara galdu duen herriaren zati handi bat badago, deseuskaldunduak dira gure artean gehiago eta nolabait horrek ere kultura sortu sortzen du. Euskal Herriko gizartea esparru desberdinek osatua dago –ez bi komunitatek–: etorkinak, bertako ez euskaldunak, euskaldunak, eta giza esparru horiek gurutzatzen dituzten beste batzuk hala nola, txiroak, aberatsak, nekazariak, erruralak, urbanoak... eta naturarekin –baita ere giza-naturarekin– borrokan sortzen den kultura, islada bezala, kultura hori denek sortzen dute. Denok Euskal herria osatzen badugu gaur egun, denek esan dezake berena ere badutela euskal kultura. Baina hor errealitate mugatzailea, naziotasuna galtzen ari den herriarena da. Nazio izana zapaldua duen herriarena. Orduan, desnazionalizazioaren aurrean guk bultzatu behar dugun kulturak du garrantzia, euskararen inguruan sortutako kultura litzateke, hau da, nazio izateko behar den kultura. Kulturak ere bai bait du tresna izaera, gizarte batek bere egituraketa kontzienterako erabiltzen duen tresna. Eta alde horretatik geure apostua euskal proiektu nazionala bideratuko lukeen proiektu kulturaletik dator.

M.U.– Nik ere horrela ikusten dut, kultura gizakiak egiten duena da eta hizkuntza da aurreneko gauza, gauzarik handienetakoa. Orain, beste gauza bat da hemen historian zehar, azkeneko 300-400 urte hauetan kanpoko jende asko etorri dela, eta horiek esan dute batzutan, "aizu, gu ere hemengoak gara!" Konforme. Hemen egin duguna ere, Euskal Herrian egin da denez eta hemen bizi den jendeak egin duenez, hori ere euskal kultura da. Baina, euskal kulturaren badira mailak eta garrantzia handia duena da, herri honek betidanik izan duen hizkuntza bakarra. Hori ezin du inork ukatu, ez eta herri honen izateko kemena eta eskubidea ere. Orain, badira beste batzuk hemen jaio eta euskara ikasi ez dutenak. Ez dut esaten nik, euskaldunak xabar samarrak ez garenik baina horiek ez dira ahalegindu.

Dena den, horrek ez du esan nahi, guk gure hizkuntzari bideak ireki eta laguntzeko, beste hizkuntzak gaitzetsi behar direnik. Nik errespetatu nahi nituzke besteak ere. Gure

errealitatean, esate batera, ez nituzke gaztelera eta frantsesa akabatu edo itxiko. Zorionez edo zoritxarrez, hori da herri honen historia.

J.Z.- Egia da. Herri honek ez ditu zertan pikutara bota behar historian barrena sortu zaizkion ezagupenak. Zentzu horretan, betidanik iruditu zaizkit lelokeriak, aldameneko edo inguruko herrietako hizkuntzak baztertu eta jendea ingelesa ikastera behartu behar dugulako eritziak. Hori, tontakeria bat da. Ebidentea da, hemen dagoen injustizia historikoa ez dela gaztelarekin gertatzen, euskarekin baizik. Eta kulturarekin nolabait gertatzen dena nazio osoarekin gertatzen da. Duela gizaldi batzu, egituratu gabeko nazio bat zegoen, orduko nazio guztien eran, nazio "espontaneoak" edo. Problema industrializazioarekin sortzen da, eta gizaldi hauetan nazio guztiak estatu bilakatzen direnean, egituratzen direnean, herri honen giza sail handiak ez dauka egituratzeko, estatua osatzeko aukerarik. Bertako jauntxoek ere kanpoko gorteak dituzte maiteago bertako herria baino. Eta horren ondorio dira karlista gerrak edota mende honetan gertatutakoak. herri hau, nazio mailan egituratzeko bitartekorik gabe gelditzen da. Orduan, berezko nazio den hori, desnazionalizazio prozesu handi batean sartzen da, eta desnazionalizazio horretan, hizkuntza zein bere inguruan sor daitekeen kultura hori, erabat minorizatua gelditzen da.

Orain, herri honek nazio bilakatu nahi baldin badu, hizkuntza nazionalen oinarritutako kultura bat garatu behar du eta kultura horretan bere izate nazionala egituratu behar du. Eta hori da, finean, euskaldun abertzaleak duen proiektu nazionala; hots, nazio honek bere egitura, bere subiranotasun eta bere kultura nazionala lortzea. Herri bezala. Euskarak nagusitzeko behar dituen bitartekoak euskara ez dakitenean aurkako zapalkuntzarik gabe eskuratuz.

A.- Hau da, bai batak bai besteak ezinbesteko garrantzia eskaintzen diozue hizkuntzari euskal kulturaren hezur mamitzean.

M.U.- Gure hizkuntza, gure arima da, gure izpiritua, eta ez diot poesia egiteko asmoarekin, gure arnasa delako baizik. Euskara bizi da oraindik, Jainkoari esker, baina ailegatu da momentu bat elefanteek ere eskubideak dituztela, katuak eta txakurrak ere zaindu egin behar direla baldin eta gaixoturik badaude, giza eskubideak mundu osoan zabaldua daude. Gure hizkuntzaren alde, beraz, nola ez bada? Mundu osoaren aurrean erakutsi behar dugu, gu menperatzeko inork ez duela behar adinako kemenik krimena burutzen ez badu, horixe erakutsi behar diegu hemengo sozialista alu horiei.

Nik fedea dut euskara aurrera aterako dela, fedea mila gauza egiten bait ditu. Maitasuna diot euskerari. Hizkuntzak, ordea, hil egiten dira, eta munduan hizkuntza asko hilko dira oraindik, baina utz gaitzatela bizitzen eta gure hizkuntza defendatzen arma guztiakin. Guk nahi ditugu beste hizkuntzak, eta hitzegingo dugu beste hizkuntzetan ere, baina beraiek ere ikas dezatela geurea. Txiki Benegas, Maturana eta hauek, itxi eta xenofobo bezala nahi gintuzkete ikusi, eta kultur gizonak egin behar ditugu hori apurtzeko ahaleginak.

J.Z.- PSOEn tranpa, bai hizkuntza munduan, bai kultur arloan, Jon Juaristi eta bere lagunek erakusten dute. Hauen tranpa, nazionalismo espainolaren tranpa finean, azken berrogeita hamar –edo ehun eta berrogeitamar– urteotan gertatutako historia ahaztea izan da eta gaur egungo errealitatea derrepente sortutako zerbait bailitzan ikustea, eta honezkero, bada, bitarteko berdina eman batzuei zein besteei. Hau da, erdarak egitura sozial guztiak dituenean, Espainiako konstituzioak obligatu egiten digunean erdara ikastera, euskararen aldeko joera guztiak diskriminatorioak direla esatea. Hori da tranpa handi bat. Orain hizkuntz koofiziala dugu euskara, besterik ez. Ez dauka nazio-hizkuntz statusik. Ez da nagusia ez eta lehena. Eta euskara biziko bada beharrezko da status hori lortzea.

M.U.- Baina ez badugu hau laster konpontzen, epe labur batean, gurea joan da, kableak, hogeita hamarren bat telebista sartzen eta abar hasiko bait dira berehala. Baikorrak izan eta maitasun handiarekin hartu behar ditugu gauzak, baina ez tolerante tontoak izan, hori sekula santan ez! Guk erabili behar dugun arma euskara da, baina baita erdara ere batzutan, eta erdaraz ere egin behar dugu. Euskaraz ez dakienari ere kontzientzia horretatik tira egin behar zaio.

J.Z.- Ni erabat konforme nago, bertako ez euskaldunak eta etorkinak irabazi behar ditugula euskararen alde. Hori oso borroka inportantea da guretzat, eta nik uste dut egon dela euskarak jasaten zuen erasoaren aurkako erreakzioz, halako itxitasun bat, uzkurdurarako joera bat. Eta jo behar dugu euskararengandik, bertatik sortzen den jarrera politiko batetik, jende hori irabaztera. Eta zuk esandako beste ideia batekin ere konforme nago, hau da urgentziarena. Urgentzia dugu erabaki inportanteak hartzeko, eta historiak gaur egun daraman abiadura kontutan hartuz, are ere handiagoa. Plangintza orokor bat, gauza batzuk bost urtera, beste batzuk epe luzeago batean arautu beharko lirarteke. Erabaki politiko fundamental bat euskararen aldekoa, hori dugu urgentea.

Eta erabaki horiek hartzeko ahalmen politikoa behar-beharrezkoa daukagu. Eta hor datza gaur egun euskarak daukan ahulezia, daukan apostua, eta hori lortu behar dugu, eta lortu azkar. Estatutoarekin 10 urte joan zaizkigu eta...

M.U.- Horretan konforme nago, eta lehen esan dizut, bataila bat hasi behar dela. Euskara da gure herri honetan, beti, bai lehen gerra karlistetan eta baita orain ere, konponenterik handiena. Gauregun dugun potentzialik handiena hizkuntzaren zentzua da. Baita ez dakitenek ere, badute horren beharra. Ez du Euskal Herriak sekula gaur egun adinako kontzientziarik izan. Eta kontzientzia horrek kristorena armatu dezake. Joanez gero arrazoi horrekin, eta gure egiekin, erraz antzemango ditugu besteen ahuleziak. Gure borrokak gogorra izan behar du, gogorra, eta horrela ari dira ba hor. Krimean eta, slovenoak... Hori guk ere egin genezake. Egin behar dugu. Etorriko da. Eta hor gure aurka ez da espainolista besterik izango. Euskadiko Ezkerrak nahi duena egingo du, baina bestela, hemen euskalduna denak ez du atzera egingo. Euskarak hemen asko biltzen du.

A.- Baldintzak jarri behar dira ordea horretarako ere. Eta nahiko nabarmena da ez direla jartzen... edo makalegi jartzen direla.

M.U.- Baina hasi behar dugu gauzak egiten, Estatutoan dagoena bete dadin eskatzen. Aurrena horixe: hizkuntzaz esaten du hau ea hau, hau ezarri behar da! Nik uste dut hasi behar dela kanpainak egiten, kanpainak baina oinarrituta beti gure eskubideetan. Eta eskubideetan Estatutoa baldin badago hobe.

J.Z.- Estatutoa aipatzen duzula, normala iruditzen zait frankismoaren garai guztia jasan duzuenok, esperantza bat ikustea bertan, eta orduan lor zitekeena lortzera jotzea. Nik aitari esaten diot: entenditzen dizut oso ondo, pasa dituzun urte guztiak eta hainbeste eraso ikusita, eta itxaropenak itxaropen, behintzat lortu daitekeena lortzera jotzeko jarrera. Baina frankismoaren azken garaia bakarrik bizi izan dugunok, gehiago azpimarratzen ditugu euskarak beharko lituzkeen erabaki fundamentalak hartu ahal izatea, eta gaur egun ez daude erabaki horiek hartuta.

A.- Eskubideak eta oinarritzko erabakiak aipatu dituzue. Baina euskaldun komunitatearen hizkuntz eskubideetan ala euskal nazioaren eskubideetan oinarrituta?

M.U.- Ez, euskaldun bezala ditugun eskubideak. Batere konplejorik gabe. Estatutoa dugu eskubide bat ofizializatzeko, bestela alferrik ari naiz.

J.Z.- Kontua da eskubide indibidualak eskatzen direnean zure problema erresolbitzen dizutela. Egin dezakete ETB, eta iritsi daiteke garai bat zinema euskaraz ikusteko aukera ere izango duguna, irakurtzeko oraindik egunkaria ez baina nolabait astekaria ere badugu. Nolabait indioen erreserbetan bezala euskaldun erretserba bat sortzea, eta hor euskaraz bizitzea. Beno, toki batera joaten zarenean, lehiatila batera esaterako, ekarriko dizute euskalduna zuri erantzutera, baina inguru guztia erdalduna izango da. Eta horretan PSOEek fuerte jokutzen du: "los derechos individuales de las personas están garantizados".

M.U.- Eskubide nazionala indibidualaren gainetik dago. Eta juridikoki ere eskubide nazionalak daude gainetik. Hori idatzita dago. Horraino joan behar da, eta horretarako antolatu egin behar dugu, eta dokumentatuta joan, ONU, UNESCO... Lehengoan ikusi nuen Catalunyan giza-kate handi bat egin zutela. Hori egin behar dugu, kate bat egin Euskal Herri osoan, berebizikoa! Orain da momentua. Legez ondo oinarrituta, alderdien artekoak ondo finkaturik, hori izango litzateke kultura politikan sartzeko bidea.

J.Z.- Hortxe dago Bateginik...

A.- Bateginik etorri zaigularik solasera, ezin uka eritzi kontrajarriak agertu zirela horren inguruan. Nola baloratu zenuten zuek?

M.U.– Bateginik ondo irten zen. Partiduen aldetik gorabeherak izan ziren baina nik ondo ikusten nuen hori. Orokorrean alderdiek ez dute horrelakorik ondo ikusten, baina ondo atera zen.

J.Z.– Bateginik-ek kontzientziatze kanpaina moduan lorpen handiak izan bazituen ere, etekin ekonomikoetan zorte txarra izan zuela iruditzen zait. Hasi zenean giro nahikoa ona zegoen denon artean aurrera halako kanpaina handi bat egiteko. Arazoa da orduan sortu zela Ajuria Eneako paktua, eta Euskadiko Ezkerrak zirikatu zuela, Paktoa euskararen eremura ere eramateko HB baztertzeko asmoz. Eta nahi zutena lortu ez bazuten ere, diplomazia lan izugarri bat izan zen bateraturik aurrera ateratzekoa.

A.– Beste gai bati helduaz. Plangintzaren beharra askotan aipatu da eta begibistakoa da ez dela, urteak joan urteak etorri, lan hori burutzen. Zergatik uste duzue Plangintza egin behar zuten Administrazioek ez diotela lanari heltzen?

M.U.– Hemen ez dago horri heldu dionik. Ez dago funtsezko Plangintza Orokorrik, nire ustez. Eusko Jaurlaritza ari da bere lana egiten, baina nik uste lan erraldoi horrek herri osoaren kemenak lanean jarri beharko dituela, gauzak neurritz egitekotan. Horrek ezin ditu Nafarroa eta Iparraldea alde batera utzi. Hiru instituzioen eskuetan gaude; Jaurlaritza da lanean ari den bakarra, eta hala ere ez, nik uste, garaiak eskatzen duen erradikaltasunarekin. Jai dugu horrela jarraitzen badugu.

Oraindik okerrago izango da martxan jarri ditugun erakunde apurrak saboteatzen baditugu! Kritika ona da, baina gainontzeko indarrek beren aldetik lanean jarri behar dute, ez egiten denaren aurka, gehigarri izan daitezkeen bideetatik baino.

Gauza konkretuak egin behar dira. Kontutan hartu behar da euskara bilinguismo legalarekin ez dela biziko. Bilinguismo legal hori errealtatera pasa behar dugu. Gauza errealtara jo behar dugu, eta horrek neurri zehatzak eskatzen ditu, esaterako toki eta ofizina denetan euskal hiztunak jartzea. Edozein tokitan. Euskara legala ez, erreala baizik.

J.Z. – Gaur egunean ez dut horren posibilitaterik ikusten. Gauregungo baldintzetan, eta gaur egungo indar korrelazioetan, oso pesimista naiz ni. Ikusirik PSOE nola dagoen gobernuan sartuta hemen. Nafarroan gobernu berak dauka, eta Estatutoa guztiz baldintzatuta dago Konstituzioak markatzen duenarekin. Hemen ateratzen dituzten erabaki txikiak aurrera ateratzeko Tribunal Constitucional-etik pasatzen dituzte, eta hortik etortzen da dena moztua. Baldintza horietan, eta partiduak estankatuta daudela, Ajuria-eneako paktuan, Euskal Herriko politika PSOEn politikaren menpe dago eta PSOE da bere politika egiteko erosoan aurkitzen dena. Horri buelta eman gabe euskarak ez dauka aterabide errealik.

A.– Ez zen gure asmoa politika alde batera uztea, jakina da hizkuntzaz eta kulturaz iharduterakoan ezinbestekoa dela, baina ezta ere horretan zentratzea.

M.U.- Guri elebitasuna eskaini digute, eta hortik abiatzen dira gauza guztiak. Ea, elebitasuna nola gauzatuko dugu, nola? Zer behar dugu? Mila gauza. Gauza horiek beharrezkoak dira? Bai.

J.Z.- Baina eskaini digutena elebitasun legala da, eta badakizu elebitasun erreala ze inpedimento daukan? Konstituzioak esaten duela hemen jaiotzen den edozein derrigortua dagoela erdara jakitera. Horren aurrean eskubide indibidual bezala gelditzen da euskara, ez nazio eskubide bezala.

M.U.- Hori ez dut uste.

J.Z.- Bai, bai, hori jartzen du.

M.U.- "Tiene el derecho y tiene el deber", hori jartzen du.

J.Z.- "Todos los españoles tienen el deber de conocerla y el derecho a usarla", dio Konstituzioak. Hor ez da euskarari buruzko aipamenik. Estatutoan berriz ez da esaten "Todos los vascos tienen el *deber* de conocer y el derecho a usar el euskara". Estatutoan eskubideaz bakarrik hitzegiten da, eskubide indibidual batetaz.

Gauza bat da zuk esaten duzuna, giza eskubideen alorrean ONUren kartak, UNESCOrenak eta abar, horien legalitatea gure alde dagoela. Baina Konstituzioak inposatzen du erdara eta euskararentzat PSOEk egiten duena begiratzea besterik ez dago, erabaki piloa Tribunal Constitucionalera sartu ditu eta Madriletik ezezkoak eta ezezkoak. Nolabait, orain, azkenengo urtetan etsipen bat sortu da, egin diren gauzak egin arren kalean erdaraz hitzegiten da. Sentitzen da euskararen errealtate honi buelta emateko ahalmenik ez dagoela. Esan nahi dudana da estrategia bat behar dela, beste inpulso bat. Ilusio berri bat. Uhin berri bat.

A.- Azken urteotan, Komunitate Autonomoan bereziki, izan dira ilusioa piztu duten zenbait aurrerapauso. Telebista eta Euskadi Irratia ditugu horren eredu.

J.Z.- Niretzat, komunikabideetan eta gainerantzeko sailetan, lege orokorra, problema nagusia da guk pauso bat ematen dugun bitartean, erderek berrogeita hamar ematen dituztela. Orain telebistan altxor txiki bat daukagu, oso ondo dago eta laguntza handia eman behar zaio, baina nola egiten den eta zertarako erabiltzen den ikustean, pentsatzen dut erabat manipulaturik dagoela politikoki ETB eta euskaltzale pila bat haserretzen ari dela horregatik eta horrek murrizten duela, nahiko jarrera hestua daukatela. ETB badago, noski, baina oso gutxi ikusten da proportzioan. Eta aldizkarietan ere berdin berdina gertatzen da. Guk, izugarritzko ahaleginak eginda, izugarritzko militantzian oinarrituta, pila bat jende ezer kobratu gabe edo gutxi kobratzen, eta bizitza guztia horretara baldintzatu ondoren egiten dugu astekari bat gero eta duinago. Baina aldamenean daude interviú eta beste abalantza handi bat.

M.U.– Egunkari bat egin behar dugu gerora, jakina, baina aurrena base batzuk eduki behar ditugu. Nire garaian agentzia egitea eskatu nuen.

A.– Prentsa arloan egin dena, zer iruditzen zaizue? Nahikoa al da? Zergatik ez da gehiago egin? Zer gertatzen da egunkariekin?

J.Z.– Iruditzen zait izan arte ahalmen politikoa, hemen sortzen den komunikabide guztiei euskararekiko nolabaiteko minimo batzuk betetzera behartzeko, ezingo dela ezer egin. Gure komunikabideak minorizatuak gelditzen dira, eta konpetentzia horretan erren, eskuak lotuta, eta baldintza guztien menpe utzi gaituzte, eta nahi dute egin karrera oinez Formula-1 preparatuta daukatenaekin, eta gauzak honela karrera beti galduta dugu. Orduan, behar dugu ahalmen politiko nahikoa, lege batzuk egin eta Euskal Herrian eragin soziala daukaten komunikabideei, Telenortetik hasi, Telenavarra, eta Televisión Española bera ere, hizkuntzarekin zor bat betearazi behar dutela gogoratu. Hori egin arte, jai daukagu.

A.– Barkatuko didazue baina zailtasunetara noa berriro. Kanpoko telebisten hizkuntza arautzeko egungo ezintasuna aipatu du lehen Joxemik. TVE, TB frantsesa, pribatuak... kablea aipatu du Martinek. Euskara ez al da gelditzen ari pipiak jandako egur puska baten moduan erdal itsasoetan kalanka?

M.U.– Komunikazioaren indarra izugarria da, aurka jartzen bazaizkizu ba... Baina egiten dugun baino hobeago ere egin daiteke. Ni oso haserre nengoen OMn Euskadi Irratiak emititzen ez zuelako. FMn duguna oso ona da nire ustez, deporteak eta dena oso ondo. Baina OMkoa... Nork sartu dio goi hori Jaurlaritzari? Hori krimen bat da, hori esan behar da. FM asko dago baina jende askok ez daki zer den hori. Beraiek berriz zenbat irrati dituzte OMn, denak dituzte! Donostian zenbat emisora dituzte, eta Madrilen eta, denak. Espainiako guztiak. Eta guk euskaraz bat bakarra, gainera FMn. Hori gure falta da. Politikoak joan izan balira gauza hauek eskatzen... Partiduek uste dute beste kontuak direla inportanteenak, eta nik, periodista bezala pentsatzen dut horiek direla gauzarik inportanteenak. Hori akats izugarria da, eta partidu guztien kontra doa hori, eta gobernuaren kontra. Akaso, ez diote eman oraindik eskubide hori.

J.Z.– Konpetentziak falta dira hor.

M.U.– Bai, konpetentziak. Baina aizu, konpetentzia horiek eskatu egin behar ziren ba! Zergatik ez ditugu eskatzen hain inportanteak ditugunak eta lor genitzakeenak?

J.Z.– Ni alde horretatik nahiko pesimista nago...

M.U.– Bai, ikusten zaitut, ni optimista nago. Zuk, Venezuelan dioten moduan, *cariacuito morao* bainu bat beharko zenuke.

A.- Denok ere zer edo zer beharko dugu gai honetaz hitzegiten dugun bakoitzean guztia beltz ez ikusteko! Itxaropen handiak jarri genituen irakaskuntzaren euskalduntzean eta ikastolen etorkizunean. Nola baloratzen dituzue? Aurrera egin da? Nahikoa?

J.Z.- Egin dira gauzak. Itxura bat eman zaio asuntuari eta laguntza batzuk ere bai. Frankismoaren garaian dena laguntzarik gabe egiten zen, jendeak bere poltsikotik jartzen zuen eta aurrera. Beraz, egiten zen gutxi horrek asko zirudien, esfortzu asko eskatu eta ilusio gehiegi mugitzen zituelako. Gero zer gertatu da? Frankismotik, ezer ez etorri eta gainera erasoak jasan behar izatetik, pasatzen garenean instituzioetatik laguntza bat jasotzera, nik uste espejismo batek lausotu dizkigula begiak. Jendea nolabait akomodatu egin da, funtzionarioz bete da gizartea, ikastolek ez dute lehen beste diru beharrik. Komunitate Autonomoan, ondo dabilta. Orduan, indibidualki, jendeak eta ikastola bakoitzak bere egoera erosoagoa aurkitu du. Baina, nazioaren osasuna, euskararen osasuna nazio bezala, horrek segitzen du oso txarra izaten.

Halabaina ikastolak minoria bat dira irakaskuntzan. Pribatu eta publikoetan ezartzen dira A, B eta D ereduak. Guztiok dakigu ordea zein emaitza kaskarretan gabiltzan. Irakasle goa euskalduntzeko bitartekorik ez dago edota ez da nahikorik jartzen. Irakasle izateko euskalduna izan beharra dagoela aitatu eta, orduan, diskriminazio kontuak ateratzen zaizkigu kalera berriz. Nik uste, PSOE bataila irabazten ari dela, eman digu pauso bat gehiago mugitzeko aukera eta gure indarrak ahultzea lortu dute. Lasaiago utzi gaituzte. Hizkuntzaren erreproduzio mekanismoak ahultzen ari dira eta irakaskuntzako ereduak ez dute garantizatzen erreproduzio hori.

M.U.- Ez dugu jokatu abertzale bezala, ez dugu jakin gauzak egiten elkaturik Euskal Herriaren alde. Askotan ez dute sozialistek irabazi hobeto egin dutelako lanean, berak hor sartzeko tokia utzi diegulako baizik. Hor ez da ikusten pertsona handirik, ezta buru handirik ere. Etorri eta ezartzen dira guk uzten diegulako tokia. Eta Jaurilaritzan ere sartu zaizkigu, eta laster, horiek ahalko balute bada... Eta horixe nahiko lukete, Madrilen eta hemen agindu, bietan, Madrilekin batera.

A.- Ikastolak aipatu ditugu. Eskola transferituak eta ikastetxe pribatuak ere hor daude. Hain zuzen Euskal Eskola Publikoaren afera dugu konpontzeko dauden gaien artean garrantzitsuenetakoa.

J.Z.- Sare publikoa, horretan ere ari dira ikusten zer pixka eman behar duten gauzak eragin handirik gabe integratzeko. Ikastolak eta izan dituzten baldintzak eta uniformizatzeko. Nik uste, kultur arloan ez dugula hori ukitu, baina pentsatzen dut badagoela kultur internazionalaren izugarritzko eraso. Hau da, kultura nazionalak ezabatzeko erabiltzen dituztela kontsumorako kultur elementuak. PSOE ari da hori aprobetxatzen.

M.U.- Guk hor kontra egin beharko diegu. Ikastolen arazo hori nik ez dut ezagutzen barrutik, baina euskara ez badugu salbatzen fusio horrek ez du balio. Eta garantia behar dugu euskara aterako dela aurrera.

J.Z.- Ez euskara bakarrik. Hor, Euskal Herriko historia, adibidez, hezkuntza programek, euskal nazioaren sentsibilitatea garatu behar dute umeengan, Euskal Herriko historia eta geografia erakutsiz. Horiek ez dira irakasten eta horiek bultzatzeko ikastolak behar ditugu. Hori garantizatuta dagoela, batuko gara sare publikoan edo bestelakoan. Programak inposatzeko bide bat nahi dute urratu.

M.U.- Niri Ministeritzatik eta Jaurlaritzatik etortzen zaizkit zenbaitetan eta hiru edo lau tokitan izan naiz dagoeneko hitzaldiak ematen. Orain dela bi urte Zarauzko Institutura joan nintzen eta izututa itzuli nintzen. Nik hitzegin nien ordu t'erdian eta liburu batzuk eman nituen, eta gero esan nien haiei: "Euskal kulturaz, zuek zer ikasten duzue", "Ezer ez, ezer ez". "Zumalakarregi nor zen ezagutzen al duzue" "Ez al zen hori futbolista edo horrelako zerbait?", erantzun zidaten. "Ea, hemen Euskal Herriaren alde borroka egin duenak eta Gerra Zibilaren denboran badakizu zeintzu ziren frankistak eta noiz sartu ziren etabar? Jeneralen baten izenik ba al dakizue? Ba al dakizue lehenagotik Euskal Herriari unibertsitatetik egon zen ala ez?" Ez zekiten ezer. Gero esan nien, ea Lekuona edo Barandiaran ba al zekiten zeintzu ziren. Baina...

J.Z.- Tebistako kultura daukate.

M.U.- Ba, atera nintzen handik, eta maixuari galdetu nion: "Aizu, zer irakasten duzue hemen? Eman al duzue historia?" "Bai, noski". "Eta zer historia?" "Historia". "Euskal Herriari historia?" "Ez, Historia de España". gure historiaz ez dakite ezer, nola formatzen dituzte horiek? Espainia ari da formatzen horiek!

J.Z.- Programek gainera argitzen dute ideologikoki nolabait kultura integratzaile bat eskaini behar dutela.

M.U.- Berena! Espainolena!

A.- Bukatu aurretik Martinek agertu duen asmo edo proposamen bat ekarri nahi nuke harira. Hala zuzen ere kontzientziaketa mobilizazio handi moduko bat egitea proposatu du lehen.

M.U.- Euskara aurrera ateratzeko tragatu beharko ditugu gauzak. Nik egingo nuke partiduekin hitzegin. Aurrena oinarri praktiko bat jarri, egiteko gauza bat. Eta jendeak ikus dezala hori posible dela. Partiduetan badaude euskaldun jatorrak, denetan. Orduan, bilatu, eta esan, "aizu, hau pentsatu dugu, eta nahi genuke partidu guztiekin hitzegin, eta zuengana gatoz ea hau elkarrekin egiteko modurik egongo litzatekeen". Eta gero, baleude instituzio euskaldun batzuk, horretan indarra luketenak eta politikan pixka bat jeitsiko luketenak, esate baterako, Eusko Ikaskuntza, Euskaltzaindia... Seriedade bat, garrantzia emango lioke, euskararen bidean gabiltzala alegia, euskararekin politika egiteko bidean.

J.Z.- Honelako ideia bat aurrera eramateko, ordea, nik problema bat ikusten dut. Printzipioz hori bultzatzearen alde gaude denok, baina hor beti dago instituzio eta herri erakundeen arteko harremanen arazoa eta horrelako mugimendu batean, eroso ez bada ere, elkarlanean aritzeko gai sentitu behar dira bai instituzioetan dabiltzanak eta bai herri mugimenduan dabiltzanak ere. Eta gaur egun, oso zaila dago hori nahiz eta aho betez esaten den elkarlanarena. Mari Karmen Garmendiak esaterako iazko 'Urtekaria'n atera zen esanez euskararen alde denok kolaboratu behar dugula, guztiok hartu-emanetan jarri behar eta denok aurrera egin behar dugula. Baina zer gertatzen da orduan, ikusten duzula AEK bezalako berri erakunde bati, esate batera, subentzioak kentzen dizkiotela. Edo Bateginik kanpainen gertatutakoa...

M.U.- Hori bere burua deskalifikatzea da, hori bai.

A.- Baina mobilizazio hori egin beharko litzatekeena da, ez orain dagoena.

M.U.- Bai, hori da nik esaten dudana egin behar dela. Hor agertuko da plan bat bezala, hori egin beharko genukeela. Nik uste dut plan horrekin hasi beharko genukeela. Beste gauza asko daude, estorbo asko nire ustez. Eta egia esan, euskal alderdi politikoak ez dira ari egiten egin beharko luketen guztia.

J.Z.- Iruditzen zait behar dela halako ilusio berri bat sortzea.

M.U.- Baina hori da sortzeko bidea. Hizkuntza ez da inposatzen indarrez. Beno, egin behar dira dekretuak, eta legeak eta abar, baina gero ezin duzu esan, "hi, euskaraz egin ezak!" Kalte egiten du horrek. Mitxelenak berak esan zidan oso delikatu dela hori, erresistentzia asko sortzen direla. Hori behar da jokatu, batzutan tripak jan baina atera aurrera.

J.Z.- Baina guri ez digute inposatu kastellanoa esanaz, "usted hable en castellano", beno garai batean bai, baina gure garaian ez hainbeste. Inposaketa hori izan da...

M.U.- Eta zer lortu dute horrekin?

J.Z.- Hasteko, herri erdaldun bat.

M.U.- Bai, eta gorroto izugarri bat horren kontra eta euskararen alde.

J.Z.- Baina orain ari dira gorroto hori xamurtzen...

M.U.- Guk gogortu behar dugu hori!

A.- Kontzientziatze plan batetaz ari ginen, mobilizazio handi bati buruz...

M.U.– Badakigu arazoak daudela, gauzak ez doazela ondo eta gaizki egiten ari direla. Gaude denok zaurituta, eta denok zauri horiei buruz hitzegiten dugu, eta gerra partiduen artean, eta partiduen beraien barruan, zatiketen artean. Herri hau dago zauriz josita, jendeak elkar agurtzen ez duela ere. Hau izugarria da! Nola edo hala atera egin behar gara hemendik, eta euskara da, nire ustez, irtenbiderik inpartzialena. Euskararen aurka gutxi daude, euskara egiten ez duena ere ez bait dago bere kontra. Indar hori aprobetxatu egin behar dugu, dinamika hori.

A.– Hain zuzen ere horixe da azken bi urteotan antzeman den hutsegiterik handienetakoa. Jaurlaritzatik etengabe ari dira errepikatzen: presio soziala jeitsi egin da.

J.Z.– Presio soziala jeitea etsipenetik dator. Nik uste, 76 eta 77 garai horretan Franco hil eta gero, sortu zela hemen izugarritzko espektatiba, ez bakarrik espektatiba politikoa, kulturala eta euskararen munduari zegokiona ere bai. Nolabait zegoen itzaropena zera zen, nazio bezala altxaera bat gertatuko zela. Etorkinengan ere beldurra zegoen: "Aquí vamos a tener que aprender euskera todo Cristo"... Eta gero zer pasatzen da, bada, lehen aipatutako roilo horiengatik, borroka ideologikoa berak irabazten ari direla.

M.U.– Ados egoteko beharrea gaude, baina partiduen gainera. Azken batean partiduek kolaboratu, ez dute kolaboratzen. Herri Batasuna ez da hasiko PNVrekin elkartzen, eta EArekin ere ez. Orduan, egin behar da hasieratik eta beti, euskara denon arazoa dela, arazo urgentea eta basikoa, eta lor genezakeela gainera, partidu guztien gainera. Partiduak kontutan edukita baina ez partiduen bitartez, partidu guztietako jendearekin. Horrek beharko luke izan plataforma bat bezala datorren urtean planteatzeko, hauteskundeak bukatu eta gero.